

WINTERSPINNEN VAN ONZE BEEKDALEN (ARANEAE)

Piet en Liesbeth Tutelaers

Lambertushof 52, 5667 SG Geldrop (P.T.H.Tutelaers@tue.nl)

ABSTRACT

Described are the spiders collected from litter of woodlands in the river valleys of the southern region in the Netherlands with a special mention of the rare species *Glyphesis servulus* and *Walckenaeria mitrata*.

Key words: *Glyphesis servulus*, litter, Netherlands, river valleys, *Walckenaeria acuminata*, *Walckenaeria mitrata*, winter

AANLEIDING EN VANGMETHODE

In de wintermaanden zijn we verschillende weekends op pad geweest om volwassen spinnen in de strooisellaag van natuurgebieden in onze regio te gaan zoeken. In eerste instantie waren we op zoek naar een mannetje van *Walckenaeria acuminata* (periscoopspinnetje) voor een foto van de levende spin. Tot nu toe hadden we wel vrouwtjes van deze soort gevangen maar nog nooit een mannetje. Bij onze eerste poging in het Soerendonks Goor vonden we op 13.i.2008, RD-coördinaten 165.2, 368.2, het lang verwachtte mannetje in een maaiselhoop van een schraal hooilandje. De foto in figuur 1 laat zien tot welke extravagante vorm geslachtsdimorfie bij spinnen kan leiden als vrouwtjes stelselmatig mannetjes met een uitzonderlijk kenmerk kiezen.

Dit snelle succes smaakte naar meer. In de maanden januari tot en met maart van 2008 hebben we daarom meerdere beekdalen bezocht om er te zoeken naar volwassen spinnen in de strooisellaag van loofbossen. Het vreemde is dat we geen enkel mannetje van de periscoopspin meer hebben kunnen vangen, wel twee vrouwtjes en naast algemene soorten ook een paar bijzondere soorten waaronder *Walckenaeria mitrata* en *Glyphesis servulus*. Ons vangmateriaal bestaat uit een zeefnet en een zelfgebouwde vangparaplu (zie figuur 2). In de aanwezige strooisellaag namen we enkele bladmonsters die we met ons net uitzeven, het gezeefde materiaal werd op de vangparaplu onderzocht op spinnen. Onvolwassen exemplaren kregen de vrijheid, volwassen spinnen namen we mee ter determinatie. Een zonnetje en weinig wind vormen ideale omstandigheden voor deze manier van vangen. Bij gure wind laten de spinnen zich niet zo snel verleiden om uit hun schuilplaats te komen en is het ook voor ons niet aangenaam.

ONDERZOCHE TERREINEN

- a) Dommeldal (Waalre), RD-coördinaten 157.2, 377.3.
Gemonsterd in een eikenberkenbos op 50 meter van de Dommel op 20.i.2008.
- b) Ruweelses (Lieshout), RD-coördinaten 167.3, 391.2.
Gemonsterd in een vochtig loofbos met Populieren en Elzen op 21.i.2008.
- c) Langs Tongelreep (Valkenswaard), RD-coördinaten 162.2, 376.4.
Gemonsterd op verschillende plekken langs de Tongelreep in droge en nattere delen van loofbos op 27.i.2008.
- d) Wijffelterbroek (Weert), RD-coördinaten 173.5, 356.6.
Gemonsterd in loofbos bestaande uit Populieren, Elzen en Eiken op 28.i.2008.
- e) Langs Run (Veldhoven), RD-coördinaten 155.7, 377.0.
Gemonsterd in vochtig Eikenberkenbos op 3.ii.2008.
- f) Strijperheg (Leende), RD-coördinaten 165.3, 369.2.
Gemonsterd in broekbos met Populier, Els en Eik zowel in drogere als in nattere delen op 10.ii.2008.
- g) Dommeldal (Valkenswaard), RD-coördinaten 159.6, 369.3.
Gemonsterd in Eikenberkenbos op 10 meter van de Dommel aan de rand van de Malpie op 25.ii.2008.
- h) Het Heike (Valkenswaard), RD-coördinaten 157.3, 375.3.
Gemonsterd in strooisellaag van Wilgen en Populieren langs dode arm van de Keersop op 2.iii.2008.
- i) 't Sang (Mierlo), RD-coördinaten 173.3, 383.9.
Gemonsterd in broekbos (Elzen, Populieren) op 3.iii.2008.
- j) Drie Bruggen (Valkenswaard), RD-coördinaten 161.4, 372.2.
Gemonsterd in loofbos langs Tongelreep (Elzen, Populieren, Berken en Eiken) op 9.iii.2008.

VERZAMELDE SOORTEN

In tabel 1 is per soort en per gebied het aantal gevangen volwassen exemplaren weergegeven, hierbij is geen onderscheid gemaakt tussen mannetjes en vrouwtjes. *Macrargus rufus* (winterstrooiselspin) en *Microneta viaria* (lentestrooiselspin) zijn de meest algemene soorten. Daarnaast zijn ook *Diplostyla concolor* (langtongspinnetje) en *Tenuiphantes flavipes* (zwart wevertje) goed vertegenwoordigd en in mindere mate, in minimaal twee

Figuur 1. Mannetje *Walckenaeria acuminata*. Ter vergelijking is het kopbortsstuk van een vrouwtje (links onder) en een mannetje (rechts onder) als inzet opgenomen in de foto.

verschillende terreinen, ook *Bathyphantes nigrinus* (griendwevertje), *Centromerus brevivulvatus* (bostongpalpje), *Centromerus sylvaticus* (gewoon zaagpalpje), *Dicymbium tibiale* (dikpootbolkopje), *Micrargus herbigradus* (vingerpalpputkopje), *Tenuiphantes zimmermanni* (boswevertje), *Walckenaeria acuminata* (periscoopsppinetje), *Walckenaeria cuspidata* (dubbelsierkopje) en *Hahnia helveola* (boskamstaartje). *Minyriolus pusillus* (deukkopje) is met 7 exemplaren algemeen in de Strijperheg en hebben we daar alleen gevangen in mos. Ook *Tapinocyba insecta* (bleek weidegroefkopje) en *Porrhomma pygmaeum* (gewoon kleinoogje) zijn lokaal talrijk aanwezig met respectievelijk 9 exemplaren in Het Heike (Valkenswaard) en 5 exemplaren in De Ruweelsels (Lieshout). *Hahnia montana* (gewoon kamstaartje) is met 4 exemplaren aanwezig in de Drie Bruggen in het dal van de Tongelreep.

Onder de soorten waarvan we slechts één exemplaar vingen, is *Glyphesis servulus* (neuskopje) en het *Walckenaeria mitrata* (mijtertje) een aparte vermelding waard. Het vrouwtje van *Walckenaeria mitrata* uit het Dommeldal te Waalre is, na Oud-Valkenburg (Koomen 1986), de tweede vondst voor ons land. Het vrouwtje van *Glyphesis servulus*, gevangen in de strooisellaag van een oude beekarm van de Keersop, is de vierde vangst voor Nederland en was voor Noord-Brabant al bekend uit de Strabrechtse Heide (Roelofs-Ditters 2007).

LITERATUUR

- Koomen, P. 1986: Spinnen (Arachnida, Araneae) van het Gerendal en de Kruisberg. - Natuurhistorisch Maandblad 75: 198-207.
- Nentwig W, Hänggi A, Kropf C, Blick T: Spinnen Mitteleuropas/Central European Spiders. An internet identification key. <http://www.araneae.unibe.ch>. Version of 8.12.2003.
- Roberts, M.J. 1993. The spiders of Great Britain and Ireland, Compact Edition, Vol 1-3. Harley books, Colchester.
- Roberts, M.J. 1998. Tirion SpinnenGids, vertaald en bewerkt door Aart Noordam, Tirion, Baarn.
- Roelofs-Ditters, B. 2007: De Spinnencollectie van Natuurmuseum Brabant in Tilburg - Nieuwsbrief SPINED 23: 16-26.
- Tutelaers, P. 2008: Benelux spider distribution maps – <http://www.knnv.nl/eindhoven/iwg/Araneae/SpiBenelux>.
- Wiehle, H. 1956. Spinnentiere oder Arachnoidae (Araneae) XI. Familie Lynphiidae – Baldachinspinnen. – Tierwelt Deutschlands 44: 1-337. Fisher verlag, Jena.
- Wiehle, H. 1960. Spinnentiere oder Arachnoidae (Araneae) XI. Familie Micryphantidae – Zwergspinnen. Tierwelt Deutschlands 47: 1-620. Fisher verlag, Jena.

Figuur 2. Samen in actie met zelfbouw vangparaplu in de Urkhovense Zegge (foto van Rob Stork, free-lance fotograaf TU/e).

Tabel 1. Gevangen soorten en aantallen per gebied.

FAMILIE / soort	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j
THERIDIIDAE										
<i>Euryopsis flavomaculata</i> (C.L.Koch, 1836)							1			
<i>Robertus lividus</i> (Blackwall, 1836)								2		
LINYPHIIDAE										
<i>Bathyphantes nigrinus</i> (Westring, 1851)								2		1
<i>Centromerus brevivulvatus</i> Dahl, 1912					3	1				
<i>Centromerus sylvaticus</i> (Blackwall, 1841)			1			1				
<i>Dicymbium tibiale</i> (Blackwall, 1836)						1		1		
<i>Diplostyla concolor</i> (Wider, 1834)				3	1	1		1	6	
<i>Erigone atra</i> Blackwall, 1833				1						
<i>Glyphesis servulus</i> (Simon, 1881)								1		
<i>Lepthyphantes minutus</i> (Blackwall, 1833)			1							
<i>Macrargus rufus</i> (Wider, 1834)	5	6	5	2		2				
<i>Micrargus herbigradus</i> (Blackwall, 1854)				2		1		1		1
<i>Microneta viaria</i> (Blackwall, 1841)			13	1	5	11	8		1	13
<i>Minyriolus pusillus</i> (Wider, 1834)						7				
<i>Oedothorax gibbosus</i> (Blackwall, 1841)						1				
<i>Neriere montana</i> (Clerck, 1757)										1
<i>Porrhomma microphthalmum</i> (O.P.-Cambridge, 1871)			1							
<i>Porrhomma pygmaeum</i> (Blackwall, 1834)		5								
<i>Saaristoa abnormis</i> (Blackwall, 1841)			1							
<i>Tapinocyba insecta</i> (L.Koch, 1869)								9		
<i>Tenuiphantes flavipes</i> (Blackwall, 1854)	2					1	1		1	
<i>Tenuiphantes mengei</i> (Kulczynski, 1887)						1				
<i>Tenuiphantes tenuis</i> (Blackwall, 1852)										1
<i>Tenuiphantes zimmermanni</i> (Bertkau, 1890)		1							1	
<i>Walckenaeria acuminata</i> Blackwall, 1833				1		1				
<i>Walckenaeria alticeps</i> (Denis, 1952)				2						
<i>Walckenaeria cucullata</i> (C.L.Koch, 1836)										2
<i>Walckenaeria cuspidata</i> Blackwall, 1833					1					2
<i>Walckenaeria mitrata</i> (Menge, 1868)	1									
<i>Walckenaeria nudipalpis</i> (Westring, 1851)		1								
ZORIDAE										
<i>Zora spinimana</i> (Sundevall, 1833)							1			
HAHNIIDAE										
<i>Hahnia helveola</i> Simon, 1875			1			1	1			3
<i>Hahnia montana</i> (Blackwall, 1841)										4
CLUBIONIDAE										
<i>Clubiona brevipes</i> Blackwall, 1841						1				
<i>Clubiona phragmitis</i> C.L.Koch, 1843								1		
<i>Clubiona terrestris</i> Westring, 1851			1							
SALTICIDAE										
<i>Neon reticulatus</i> (Blackwall, 1853)			1							